

Skal det forskes på universitetene?

Thomas Hylland Eriksen

Dagbladet, 20/8-1996

"Det ville være idioti å tro at et faglig nivå kan holdes stabilt når antall studenter i løpet av kort tid fordobles, noe som er skjedd ved flere institutter."

Ønsker politikerne at universitetene skal drive med forskning, undervisning og formidling, som det heter i universitetenes formålsparagrafer? I så fall er den nåværende politikken et mysterium. Stadig flere utdanner seg til arbeidsløshet, og vitenskapelig ansatte får stadig mindre tid til forskning.

Situasjonen har et uvirkelighetens skjær, og jeg tillater meg derfor å begynne med en science fiction-allegori. Her kommer den. Hovedpersonen i Anthony Burgess' kortroman *1985* er en universitetslærer i historie, som får sparken fordi den fagforeningsdominerte Labour-regjeringen ikke anser det som nødvendig å undervise i virkelighetsfjerne fag. I stedet får han jobb på sjokoladefabrikk, hvor hans oppgave består i å plassere hakkede nøtter oppå sjokoladeplatene som passerer på samlebandet. Han får både høyere lønn og mer respektabel sosial status i den nye jobben enn han hadde tidligere.

Burgess' bok var, som tittelen antyder, skrevet som et debattinnlegg mot Orwells *1984*. Bemerkesverdig nok ga *1985*, som utkom i 1978, en dårligere prognose enn Orwells roman fra 1949. Burgess så ikke at hans gamle engelske industrisamfunn var i ferd med å

bli et postindustrielt samfunn, hvor veksten i informasjonsindustrien tilsvarer innskrumpningen av den tradisjonelle industrien. Om han hadde blitt på universitetet, ville Burgess' helt ha gjennomlevd den største studentveksten siden sekstitallet. I denne typen samfunn er det færre og færre som arbeider i primær- og sekundærnæringene, og stadig flere lever av å undervise hverandre i spanske verb.

I Oslo har overgangen fra industrielt til postindustrielt samfunn fått flere synlige uttrykk. Blant annet har et stort, gammelt skipsverft blitt ominnredet til konsumreservatet Aker Brygge. Mer relevant i denne sammenhengen er det at to av byens største bryggerier i løpet av de siste årene er blitt til høyskoler. Der arbeidere i kjeledress tidligere lempet ølkasser i sitt ansikts sved, står nå bebrillede amanuenser i jeans og snakker om krysskulturell kommunikasjon og markedsføring. Der sjauerne tidligere tok lunsjpause, selges det nå akademiske bøker. Fabrikkipipene i rød murstein står fremdeles både på Bislett og på Grünerløkka, men nå som røykfrie postmoderne utsmykninger.

Hvis utviklingen fortsetter, vil det snart vært umulig å få en alminnelig byråkratjobb uten doktorgrad, selv om det samme arbeidet tidligere kunne utføres av en oppvakt og samvittighetsfull person med artium. Nittitallets mantra er kompetanseutvikling, hva som nå menes med det. Erfaringen viser jo at svært mange universitets- og høyskoleutdannede mennesker utvikler sin yrkesmessige kompetanse hovedsakelig mens de er i jobb.

På denne bakgrunn må følgende enkle spørsmål reises: *Hva vil myndighetene med universitetene?*

Profesjonsstudier som medisin, psykologi og sykepleie tar bare opp en fast kvote studenter hvert år. Arbeidsmarkedet har udekkede behov for kompetanse i disse fagene og i realfag, men de matematisk-naturvitenskapelige fakultetene har ledig kapasitet på

grunn av svak søkning. Derimot er det vanskelig å se at arbeidsmarkedet skriker etter cand. mag.'er med fagkombinasjonen tysk, sosiologi og idéhistorie, men veksten i studenttall har vært -- og er -- størst ved de samfunnsvitenskapelige og humanistiske fakultetene. Skyldes det bare at det er strategisk lurt for Staten å la studenter gå på disse fagene (blant annet tar de opp lån i stedet for å motta arbeidsløshetsstrygd, og etterpå blir de lydige lønsslaver fordi de må nedbetale studielån), eller er det også andre vurderinger som ligger til grunn?

Opptak til humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag skjer generelt på fakultetsnivå. Det betyr at det enkelte institutt ikke får vite på forhånd hvor mange nye studenter det får. Før semesterstart våren 1990 spurte jeg en eldre kollega hvor mange nye studenter han forventet. Han trakk på skuldrene og sa "tja, mellom 75 og 150", og lo selvironisk av samfunnsvitenskapens manglende evne til å gjøre presise forutsigelser. På orienteringsmøtet en halvtime senere, møtte over tre hundre nye studenter.

Ingen universitetslærer kan være misfornøyd med at hans eller hennes fag er populært. Og for noen av oss er det kanskje ikke så nøye om vi får forsket eller ikke. Men tidligere kunne vitenskapelig ansatte i det minste velge å bruke ferie og fritid til forskning; det nåværende presset gjør selv det stadig vanskeligere. Semesteret spiser seg gradvis inn i feriene (i år varte semesteret til St.Hans, og begynner igjen 12. august), og selv i sommerferien må mange veilede studenter. Da er jo lærerne endelig tilgjengelige, og har tid til faglige samtaler.

Det er i ferd med å skje dramatiske forandringer på universitetene, noe som får åpenbare konsekvenser for deres samfunnsmessige rolle. La meg nevne de viktigste.

· Studentveksten virker demokratiserende ettersom flere får tilgang til høyere utdanning. Men det ville være idioti å tro at et faglig nivå kan holdes stabilt når antall studenter i løpet av kort tid fordobles, noe som har skjedd ved flere institutter i første halvdel av nittitallet. (Høsten 1996 studerer nesten en prosent av den norske befolkning bare ved Universitetet i Oslo.) Det blir stadig vanskeligere å finne kvalifiserte lærere og ikke minst sensorer. Prisen for demokratisering er altså et lavere gjennomsnittlig nivå på tilbudet.

· De tyngst belastede fagene slutter å fungere som forskningsmiljøer. Det er nok riktig at mange klarer å rydde noen timer til forskning nå og da, men å arbeide sammenhengende med større prosjekter, eller å fungere i et faglig fellesskap med kolleger, har de ikke muligheter til lenger.

· Veksten i antall administrative stillinger ved universitetene de siste ti årene har vært raskere enn veksten i vitenskapelige stillinger. Imidlertid er det blitt færre av de tradisjonelle kontorstillingene, som avlaster forskningspersonalet. En nylig publisert rapport viser også noe universitetsansatte lenge har hatt en subjektiv følelse av, nemlig at ansatte i vitenskapelige stillinger bruker stadig mer tid på administrasjon.

· Ved høyskolene (bl.a. de tidligere distriktshøyskolene) er studentpresset jevnt over svakere enn ved universitetene. Ønsker myndighetene å flytte forskningen fra universitetene til høyskolene? I så fall må de gjerne opplyse om det. For det blir uvegerlig en konsekvens av nåværende praksis.

Rektor ved Universitetet i Oslo, Lucy Smith, uttalte nylig til *Aftenposten* at vitenskapelig ansatte må insistere på at 45% av deres samlede arbeidstid skal gå til forskning, noe de har kontraktfestet rett til. Kanskje er det på tide å aksjonere for å få innfridd denne rettigheten? Slike aksjoner ville imidlertid ramme uskyldige studenter. Derfor løfter

førsteamanuenser og professorer over det ganske land seg selv opp etter håret nå ved semesterstart, biter tennene sammen og håper at de iallfall skal rekke å skrive et artikkelutkast i løpet av høsten, mellom veiledningstimer, eksamensarbeid, forelesninger, seminarer, møter og pålagt komitéarbeid. Er det virkelig slik myndighetene vil ha det? I så fall er det ikke vanskelig å spå at universitetsstillinger vil bli ganske mye mindre attraktive -- og det veldig snart -- enn de tidligere har vært.